

Julien Bouisson (Kyiv), Thomas d'Istria (Zaporizjzje), Faustine Vincent (Kyiv)

Ukraina: oligarkernas makt minskar i krigets skugga

Le Monde, 28 februari 2023

Sedan den ryska invasionen har de superrika affärsmännen i Ukraina förlorat sina positioner. En vändpunkt.

Scenen är obetalbar i en lagerlokal mitt i hjärtat av det ofantliga stålverket i Zaporizjstal i södra Ukraina. Ägaren Rinat Achmetovs namn figurerar på alla kartonger som ett tiotal frivilliga i en hast försöker fylla med nödvändighetsvaror.

Sedan den ryska invasionen den 24 februari 2022 har den rikaste mannen i landet mobiliserat sitt industriimperium för att hjälpa invånarna och armén. Trots att fabriken, med 10 500 anställda, inte går med mer än 50 procent av sin kapacitet gör denna humanitära insats det möjligt att åter skänka glans över den man som före offensiven var den mäktigaste oligarken i landet och en bitter motståndare till Volodymyr Zelenskyj.

Den vanligen så diskrete Rinat Achmetov, 56, hade öppet opponerat sig mot presidenten sedan en "anti-oligark"-lag antagits i september 2021 i syfte att minska deras inflytande och som dessutom direkt pekat ut dem under denna vanhedrande beteckning. Från februari 2022 har han helt ändrat sina prioriteringar. Han vet att han nu har allt att tjäna på att skylta med att stå på samma sida som Volodymyr Zelenskyj och bidra till seger för Ukraina: Rysslands storskaliga offensiv har smulat sönder en del av hans imperium och undergrävt hans inflytande mer effektivt än några nya lagar förmått.

Det som hänt Achmetov ger en bild av vad oligarkerna råkat ut för under kriget. På ett år har kriget avsevärt minskat inflytandet för dessa superrika personer, som stört landet i trettio år och som anklagas för att utan skrupler använt sig av statens tillgångar, gjort det politiska systemet korrupt och använt medierna helt i egna syften. Denna historiska förändring kan ge en fingervisning om morgondagens Ukraina, att landet då kanske kan göra sig av med denna kast som byggt sin förmögenhet på de stora privatiseringarna på 1990-talet efter Sovjetunionens fall.

Oligarkerna har oväntat blivit offer för den ryska offensiven och en efter en har förlorat sina maktpositioner: inom medier, politik och ekonomi. Före invasionen ägde sex av dem ensamma nära 70 procent av tv-kanalerna. Men sedan ett år tillbaka sänder de åtta stora tv-kanalerna samma program inom ramen för ett "nyhetsmaraton" i enlighet med vad krigslagarna kräver. I juli i fjol beslutade Rinat Achmetov att upplösa sin mediagrupp för att inte bli ett offer för "anti-oligark"-lagen – som idag ligger i träda på grund av andra prioriteringar.

Bombningarna och ockupationen har förstört själva grunden för oligarkernas ekonomiska makt. Deras mest lönsamma industrier (stålindustrin, gruvorna i Donbas, hamnarna vid Svarta havet och Azovska sjön, samt den mest produktiva jordbruksmarken) befinner sig i den sydöstra delen av landet, där striderna varit som mest våldsamma.

Rinat Achmetov, som härstammar från Donetsk, har förlorat stålverken Azovstal och Iljitj i Mariupol, den stad som först belägrades och sedan intogs av de ryska trupperna. En katastrof för gruppen Metinvest, ett av de största privata företagen i Ukraina inom gruv- och stålsektorn och en del av holdingbolaget System Capital Management (SCM), ägt av affärsmannen. Energiföretaget DTEK, hans andra stora företag, som levererade 30 procent av elektriciteten i Ukraina har också det drabbats svårt. Resultat: Rinat Achmetovs förmögenhet har smält samman, från 13,7 miljarder dollar till 4,4 miljarder enligt tidskriften *Forbes Ukraine*. I raseri bestämde han sig för att ställa Ryssland inför rätta. Sexton av företagen i Metinvest har vänt

sig till Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter om de skador gruppens tillgångar åsamkats.

Nedtonad kritik

Även andra oligarker har gjort stora förluster. Kemifabriken Azot i Sievierodonetsk, ägd av Dmitro Firtach, har blivit svårt skadad. Verksamheten i Igor Kolomojskyjs oljeraffinaderi – Ukrainas största – i Krementjuk har upphört på grund av bombningarna.

Dessa affärsmän har dessutom tappat sitt politiska inflytande sedan det proryska oppositionspartiet *För livet* förbjudits strax efter invasionen och vars alla deputerade beslutat att göra gemensam front med Volodymyr Zelenskyj mot Moskva. Ingen vågar idag sig på att kritisera presidenten och riskera att betraktas som förrädare. Till och med Zelenskyjs företrädare, och politiske motståndare, oligarken Petro Porosjenko har lagt sordin på sin kritik.

”Dessa personer, som förlorat nästan hela sin makt, har insett att de behövde regeringens skydd mot Ryssland och att de måste kämpa tillsammans med Ukraina i stället för att ta strid med staten”, säger Sergej Lestjenko, rådgivare till president Zelenskyj. Den pro-ryske oligarken Viktor Medvedtjuk, parlamentarisk ledare för partiet *För livet* och försvarare av Vladimir Putins intressen, är ur spel efter att ha tillfångatagits av den ukrainska säkerhetstjänsten och överförts till Ryssland i september 2022 under en utväxling av krigsfångar.

Igor Kolomojskyj, ”den mest skoningslöse”

”För första gången någonsin får oligarkerna vara med om samma som resten av befolkningen: alla lider, även om de själva inte mist livet, utan bara sina tillgångar och sitt inflytande”, säger den politiske kommentatorn Konstantin Batovskij. ”Kriget har gett oss tillfälle att äntligen bli av med dem, men priset för det har varit högt.”

Miljardären Igor Kolomoiskyj, ägare till tv-kanalen 1+1 och den som förde Volodymyr Zelenskyj till presidentmakten, är symbolen för att oligarkins allmakt minskat. Nu har rättvisan honom i sikte. Han och flera ledare för företag han kontrollerade utsattes i början av året för husrannsakan för att eventuellt ha ägnat sig åt skatteflykt och vittvävt av kapital. ”Han är förmodligen den värste av alla oligarker”, säger Tomas Fiala, grundare av och ordförande i den ukrainska investeringsfonden Dragon Capital. ”Han är den mest skoningslöse av samtliga, den som stulit pengar av allmänna företag och plundrat staten på tillgångar utan att betala någon som helst skatt.”

Efter att ha innehaft en av de största förmögenheterna i landet har Igor Kolomoiskyj nu försvunnit från radarn. Han är eftersökt av domstolar i USA och Storbritannien. Han har både israeliskt och cypriotiskt pass men blev nyligen fråntagen sitt ukrainska medborgarskap på grund av att landets konstitution gör det förbjudat att ha flera nationaliteter. ”Konstitutionen gör det bara förbjudet att ha två pass. Men jag hade tre”, svarade affärsmannen domarna enligt rapporter i lokala medier.

Mychailo Tkach, undersökande reporter på dagstidningen *Ukrayinska Pravda*, har i flera år jagat oligarkerna. I fjol köpte han en flygbiljett till Monaco och placerade sig utanför restauranger och kasinon som var frekventerade av rika ukrainare. Han lyckades fotografera över 80 oligarker och politiker bakom ratten på lyxåk, utanför sina villor eller, som en av dem, i färd med att jogga tillsammans med en av den ukrainska polisens anti-korruptions-ansvariga.

Hans avslöjanden om dessa privilegierade, som i tidningarna elakt döpts till ”Monaco-bataljonen”, har väckt skandal i Ukraina. ”Mina foton räckte för att visa att de rika och mäktiga kunde lämna territoriet medan krigslagarna förbjuder män mellan 18 och 60 år att göra det”, säger Mychailo Tkach. ”De visar också att deras livsstil alls inte liknar det som gäller i Ukraina, där befolkningen får leva under bomber.” I tider av krig tas inte oligarkernas

straffrihet emot nådigt. Strax efter att hans artikel publicerats, i augusti i fjol, startade den ukrainska säkerhetstjänsten (SBU) en utredning om de rika ukrainare, som flytt till Monaco eller Côte d'Azur.

Oligarkernas försvagade ställning följs noga av EU, som Ukraina hoppas kunna ansluta sig till snarast efter att i juli 2022 ha tillerkänts kandidatstatus. ”Landet befinner sig vid en vändpunkt. För ögonblicket har man mer eller mindre gjort sig av med oligarkerna, men utvecklingen måste följas noga”, säger Viola von Cramon, ledamot av Europaparlamentet och vice ordförande i parlamentsutskottet EU-Ukraina. Nya oligarker kan dyka upp under återuppbyggnaden och håva åt sig miljarder dollar. ”Total öppenhet måste säkras. I annat fall kan det skada Ukrainas anseende gravt och landets anspråk på att vara en demokrati och en rättsstat.”

”Bygga ett fort utan korruption och oligarker”

Kyiv är väl medvetet om detta och lovar ”en noggrann kontroll” av vart pengarna går. ”Vi upplever idag att en ny nation föds, modig, pro-europeisk, och som får betala dyrt för att försvara sin frihet. Då är det inte tal om att låta en ny oligarki bildas, samhället skulle inte gå med på det”, säger Sergej Lestjenko, rådgivare till president Zelenskyj.

Anti-korruptions-aktivisterna är noga med att framhålla: för att undvika en tillbakagång måste institutionerna stärkas och Anti-monopol-kommittén – ett officiellt organ betraktat som ineffektivt – reformeras om det ska gå att hindra oligarkerna från att behålla sin ställning. ”Det är på grund av att våra institutioner är så svaga som Putin var så självsäker när han invaderade Ukraina”, säger Daria Kalnjuk, chef för Centret mot korruption i Kyiv. ”Det gäller att bygga ett fort utan vare sig korruption eller oligarker. Det är enda sättet att skydda våra barn mot nya ryska attacker i framtiden.” Och i mångas ögon handlar det hela egentligen om landets säkerhet.

Översättning: *Björn Erik Rosin*

Lästips

Taras Bilou: [Yttersta högern i Ukraina](#) (februari 2023)

Tim Judah: [Ukraina och återuppbyggnaden](#)